

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

1. Esityksen vahvuudet

Esityksen päätavoite on selkeä: luoda uusi yhtenäinen, mahdollisimman yksinkertainen, läpinäkyvä ja toistettava laskentamalli koulutustarpeen määrälliseen ennakointiin. Esityksen mukaan tavoitteena on, että mallia käytetään poliittisen päätöksenteon tukena, kun tehdään päätöksiä työmarkkinoille johtavan koulutuksen määrällisistä toteutustarpeista. Esitys kattaa keskeiset ja tarpeelliset uuden laskentamallin elementit: tavoitteet, periaatteet, rakenteen, vaiheittaisen prosessikuvauksen ja epävarmuuden hallinnan periaatteet.

- Laskentamallin läpinäkyvyys
- Laskentamallin vuosittainen päivitys ja modulaarisuus, mikä tuottaa mallille joustavuutta ja mukautuvuutta.
- Tavoitteisiin kuuluu epävarmuuden hallinta.

2. Esityksen heikkoudet ja kehittämistarpeet

Esityksen luettavuus ja ymmärrettävyys kärsii rakenteellisista puutteista ja tekstin kielellisestä monimutkaisuudesta. Tekstissä esiintyy turhaa toistoa sekä liian pitkiä virkkeitä. Lisäksi ennakointimallia varten laadittua ja siinä käytettyä terminologiaa ei ole kunnolla määritelty. Tämä tekee kokonaisuuden hahmottamisesta vaikeaa, vaikka itse asia ei ole monimutkainen.

Kielen selkeys

o Turhan pitkät virkkeet ja monimutkainen lauserakenne tekevät tekstistä vaikealukuista. Monessa kohtaa esitystä on jopa yhden kappaleen mittaisia virkkeitä.

o Samaa asiaa kuvataan useaan kertaan eri kohdissa jopa samoilla tekstiosioilla, mikä turhaan sekoittaa asian käsittelyä ja vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista.

o Ennakointimallin omaa terminologiaa ei systemaattisesti määritellä, kun eri termit ovat ensimmäisen kerran esillä. Esitykseen lisää selkeyttä toisi mallin keskeisten termien määritelmien ja käyttötarkoitusten taulukointi.

Rakenne

o Esityksen lukujakoa ja lukujen otsikointia tulisi selkeyttää ja jämäköittää. Esityksen epäselvä ja monimutkainen rakenne vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista.

o Laskentamallin esittelyssä ja määrittelyssä prosessikaavioiden (laajempi) ja taulukoiden käyttö tekstin tukena selkeyttäisi esitystä ja edistäisi sen kokonaishahmottamista. Nyt erilaiset kaaviot ja taulukot puuttuvat lähes kokonaan esityksen luvuista 2 ja 3.

Lukijaystävällisyys

o Lukijalle syntyy helposti ajatus, että esitys on tehty vain asiantuntijoille, joilla on jo syvä ymmärrys koulutustarpeen ennakointityöstä. Poliittisille päättäjille ja sidosryhmille esitys vaatinee merkittävää selkeytystä tai laajaa tukimateriaalia. Nykymuodossaan esitys ei ole lukijaystävällinen.

Laadunvarmistus

o Esityksen periaateosiosta puuttuu keskitetysti uuden ennakointimallin laatutavoitteiden määrittely. Jatkuvuuden ja vertailtavuuden perusteella uuden ennakointimallin laatua olisi syytä arvioida samalla arviointikehikolla (läpinäkyvyys, uskottavuus, toiminnallistaminen ja lukijaystävällisyys), jolla Valtioneuvoston raportissa 2024:23 analysoitiin aikaisempien koulutustarve ennakointimallien laatua.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Suomessa työmarkkinoiden kirjo on laaja. Suomen työmarkkinoilta löytyy, sekä liiketaloudellisilla periaatteilla toimiva yksityinen sektori, että yhteiskunnan rahoittama ja säädöksin ohjattu julkinen sektori. Lisäksi näiden ääripäiden väliin työmarkkinoille jää myös iso harmaa vyöhyke, josta löytyy erilaisia yhdistelmiä ääripäiden ominaisuuksista. Nyt malli painottuu vahvasti liiketaloudellisella periaatteella toimivaan osaan työmarkkinoista. Samalla tämä osa työmarkkinoista on hyvin herkkä niin ulkomaisille kuin kotimaisille markkinahäiriöille. Kuinka varmistetaan, että mallin työmarkkinakytkentä ei siirrä markkinahäiriöitä koulutustarpeen ennakointiin, ja että julkisten palveluiden työvoiman koulutustarve tulee myös huomioiduksi tyydyttävällä tavalla? Toivottavaa olisi, että koulutuspalvelut mieluummin vaimentaisivat työmarkkinoiden häiriöitä kuin vahvistaisivat niitä.

Esityksen mukaan erityisaloille (kuten esim. sote- ja kasvatustila) laaditaan erityismoduulit, mutta näitä ei ole kuitenkaan esityksessä määritelty, joten niiden rakenteeseen, toimivuuteen ja uskottavuuteen on nyt mahdoton ottaa kantaa.

Työvoiman koulutustarpeisiin julkisissa palveluissa vaikuttavat usein erilaiset säädöspohjaiset kelpoisuusvaatimukset. Samoin näihin työtehtäviin liittyy usein myös henkilökisteritietoja, joiden hyödyntäminen ennakkoinnissa lisäisi näihin palvelutehtäviin liittyvien koulutustarpeiden ennakkoinnin tarkkuutta ja luotettavuutta. Kasvatus- ja koulutusala kuitenkin puuttuu luotettava ja ajantasainen tieto alalle koulutettujen opettajien, rehtoreiden ja päiväkodinjohtajien määrästä, sekä tieto alalle sijoittuneista ja sieltä lähteneistä henkilöistä. Opettajarekisterin puuttuminen tekee alan työvoimatarpeen ennakkoinnista niin lyhyelle kuin pitkälle aikavälille epäluotettavaa.

Niin yksityisen vientisektorin kuin julkisten palveluiden työvoiman koulutustarpeiden tasapainoinen tyydyttäminen on ensiarvoisen tärkeää yhteiskuntamme toimivuuden ja menestymisen kannalta. Kokonaisuudessaan nyt esitetty koulutustarpeen ennakkointimalli ei vaikuta tasapainoiselta suhteessa työmarkkinoittemme monimuotoiseen rakenteeseen ja dynamiikkaan.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkointimallin toteutusta

1. Epävarmuuden käsittely

Epävarmuutta (epäluotettavuus ja epävakaus) käsitellään tavoitteenasettelussa laajasti, mutta sen kvantitatiivinen käsittely toteutuksessa jää hyvin ohueksi. Epävarmuuden arviointi toteutuksessa on kuitenkin hyvin keskeinen osa, kun tavoitteena on validoida mallin ja sen tuottamien tulosten käytettävyyttä, soveltuvuutta ja uskottavuutta.

2. Testaus ja esimerkit

Uuden mallin toimivuutta, luotettavuutta ja tarkkuutta (=uskottavuutta) olisi syytä testata historiallisella aikasarjadataalla. Näin voitaisiin selvittää, kuinka hyvin laskentamalli pystyy ennustamaan jo toteutuneen koulutustarpeen käytettyjen historiallisten lähtöarvojen pohjalta. Samalla uuden mallin tuottamia tuloksia ja niiden uskottavuutta voitaisiin arvioida vertaamalla niitä muiden menetelmien aikaisemmin tuottamiin ennakkointituloksiin.

Lukija jää kaipaamaan esimerkkiä, jossa sopivalla mallidatalla tehdään koko ennakkointiprosessin läpiajo. Tällainen läpiajo esimerkki näyttäisi ja selventäisi lukijalle, miten nykytilan analyysistä päädytään lopulliseen esitykseen eli päätöksen tekoa tukeviin tuloksiin. Mallidatalla tehty koko prosessin läpiajo syventäisi lukijan käsitystä laskentamallin soveltuvuudesta, käyttökelpoisuudesta ja uskottavuudesta koulutustarpeen määrälliseen ennakkointiin.

Lisäksi konkreettiset esimerkit mallin alakohtaisesta soveltamisesta, esim. kuinka ennakoidaan koulutustarpeen jakautuvan joidenkin ammattialojen sisällä (kuten terveydenhuolto- ja tekniikanala), syventäisivät lukijan käsitystä mallin sovellettavuudesta ja ennakointikyvystä. Erityisen kiinnostavaa olisi saada testitietoa, kuinka malli reagoi työmarkkinoiden häiriöihin ja kuinka hyvin se pystyy ennakoimaan julkisen palvelusektorin koulutustarpeen kehitystä.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Perusskenaarion ennakointitulokset lähitulevaisuudesta vastaavat oletuksia, koska niissä vahvasti heijastuu nykyinen työmarkkinoiden tarve ja odotukset. Laskentamallin pitkän aikavälin ennusteet eivät yllätä, koska malli näyttää pääsääntöisesti extrapoloivan tulevaisuutta lähihistorian pohjalta. On luontevaa ja johdonmukaista, että lyhyen aikavälin koulutustarpeen ennakointi perustuu vallitsevaan työmarkkinatilanteeseen. Tulosten perusteella herää kuitenkin epäily, tuleeko pitkänaikavälin ennustamisesta reaktiivista ja vallitsevia kehityskulkuja ylläpitävää, jos sekin perustuu näin vahvasti vallitsevaan työmarkkinatilanteeseen? Eikö pitkänaikavälin koulutustarpeen ennustamiseen tulisi kuitenkin saada vahvemmin mukaan koko yhteiskuntaa ja työmarkkinoita pitkällä aikavälillä muovaavia ja ohjaavia tekijöitä kuten teknologian kehitystä, väestörakenteen kehitystä, elinkeinorakenteen kehitystä, toimintaympäristön muutoksia (kuten ilmastomuutos, luontokato, turvallisuus- ja kauppapolitiikka, jne.), vaikka ne voisivatkin lisätä ennakkoinnin epävarmuutta?

Säädettävien parametrien vaikutusta ennakointimalliin eli mallin herkkyyttä niiden suhteen olisi voinut selvittää ja esittää systemaattisesti laskentatulosten avulla. Niiden kokonaismerkitys ja dynamiikka laskentamallissa jää avoimeksi.

Tulosten esittelyssä on paljon oletuksia, tulkintoja ja näkemyksiä, joita ei ole johdonmukaisesti, tietoperusteisesti ja lähteisiin nojautuen perusteltu. Näiden tulosten ja aikaisemman tutkimustiedon pohjalta näyttää selvälle, että työvoimatarpeen kohtaanto-ongelmassa koulutuksen määrällinen ennakointi, ilman siihen kytkettyä koulutuksen laadullista ennakointia, ei tuota tyydyttävää tulosta. Työelämän koulutustarpeen ennakkoinnissa pelkkä määrällinen tieto ei riitä, koska koulutuksen täytyy myös sisällöllisesti muuttua työelämän odotusten ja tarpeiden mukaan.

Kurvonen Lauri
Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry